

A'
TSÁSZÁRI és KIRÁLYI FELSÉG'
 ENGEDELMÉVEL.

(40.)

Költ *Bétsben*, Pünköst - Havának
 (Májusnak) 20-dik napján, 1794-dik
 Esztendőben.

Hadi Környülállások.

Mannheimből, Májusnak 11-dikén. —
 „Zweybrücken, és Homburg tájjáról, Neu-
 kirchenen 's Illingenen által, Sarlouis felé
 nyomúlt a' Frantziáság. — A' Prusszus
 Seregek, egynehány napoktól fogva min-
 denütt mozgásban vágynak, 's előbb akar-
 nak nyomúlni.“

Az Udvari Had - Tanáts' elő - adása
 szerént, 3 ezer Embert vészített az Ellenség
 April. 29-dikén, *Clerfayt* Vezérünkkel tar-

A a a

tott viadallyában. Részünkrol el-estek 72 Emberek, és 59 lovak; meg-sebesedtek 183 Emberek, 's 52 lovak. El-fogattak, 's el-tüntek 648 Emberek, és 67 lovak; hanem az el-tüntek közzül ismét sokan kerültek annakutánna vissza. — Az el-esttek közzül ezek említettnek név szerént: *Sztáray'* Reg. jebéli Gr. *Trautmannsdorf*, és *Gruber* Főhadnagyok; 's Alhadn. *Hayek*. Huzár-Főhadnogyok: *Kellemann*, és *Egermann*, ez a' Fő-Hertzeg *Leopold'*, amaz pedig a' *Blankensteiu'* Regem. jéből. — A' sebesek közzül meg-nevezettek: Májor *Maythany*, Főhadnagy *Tibas*, Alhadnagy *Medvetzki*, Zászlótartó Gróf *Thurn* — mindnyájan a' *Sztáray'* Reg. jéből; *Wenkheim'* Reg. béli Alhadn. *Liebetau*; *Blankenstein*-Huzár Kapitány *Bassardi*; Tsász. Dragon. Főhadn. *Bechiny*; *Latour* könnyü lovas Főhadn. *Bildsticker*. — Az el-tünttek, és el-fogattak közzül valók: *d'Albert*, Gr. *Sztáray*, és *Oberndorf* Kapitányok; Alhadnagy *Szombathelyi*; Zászlót. *Pifko* — mind a' *Sztáray'* Reg. ből; Májor Gr. *Wallis*, és Alhadn. *Wratislaw*, a' *Wenkheim'* Reg. ből. — Ditsértetnek a' Ts. Kir. Vitézek közzül, ezen alkalmatossággal nyert különös érdemeikrol: *Boros*, és *Spork* Gener. Májorok; *Bauer*, és *Szentkerezti* Obersterek, amaz a' Tsászfár' Dragonyossai, ez pedig *Leopold* Fő-Hertzeg' Huzárjai közzül; *Sztáray'* Reg. béli Májor *Maythany*; a' Gen.

Quartiermeister-Stabnál lévő Máj. *Vermáti*; Gr. *Clerfayt*' Adjutánsai: Májor *Brettin*, és Főhadn. *Ansalone*, a' *Murray*' Reg. ből; *Lacy*' Reg. béli Főhadnagy Hg *Lichtenstein Ferentz*, a' ki, jóllehet sebet kapott egy golyóbis által a' fején: még is mind végig jelen vólt a' viadalban.

(Ezen ifjú Hertzegről azt írja egy, nagy helyre érkezett Levél, hogy *Leopold* Nádor - Ispányunk' Regimentjebéli két Magyar Lovasok által vétetett-ki az *Ellenség*' kezéből.)

Beaulieu Generális, két százra telzi azon Vitézeinknek számát, kik vagy el estek, vagy meg-sebesedtek, vagy el-fogattak, vagy el-tüntek Ápr. 30-dikán, mellyen 22 ezer Frantziák verettenek ki *Luxemburg* Tartományúnból. Az *Ellenség* többet veztett nyóltz száznál. Igen magasztallya F. M. L. *Beaulieu*, akkori magok viseletjéről *Welsch*, és *Zopf* Generálisokat; a' maga Adjutánsát Báró *Malcamp* Kapitányt; *Manfredini* Reg. béli Oberster *Schellenberget*; a' *Wurmser* Hufzárjai között *Kisfaludy* Fő Strásamestert, és *Steingruber*, *Trimont*' s *Czupray* Kapitányokat; *Ferentz* Fő Hg Vasassai között, Kapitány Gr. *Brandeist*; *Kinszky* Ferentz Reg. ből *Greitz* Kapitányt, és *Languet* Zászlótartót; *d' Alton* Reg. ből Kapitány *Ossalont*, és két *Schwartz* Fő és Al-Hadnagyokat.

Maubeuge (Mobözs) Várából ki-
rontott négy ezer Fran. Katonaság Népünk
ellen, Májusnak 5-dikén, a' *Sambre* vizén
által. Véres verekedés vólt: mivel két
Falukból bajonéttal kellett el-verní az
Ellenséget.

Ostendeből, Májusnak 3-dikán. —
„Tegnap ismét két ezerig való lovas, és
gyalog Katonaság érkezett ide *Angliából*,
és bizonyosnak halljuk, hogy még 18 ezer
Emberek fognának ide jöni szakalzonként
a' *Moira* Generál' Seregétől. Ezen biztatás
nagy meg-nyugtatására szolgál Városunk-
nak, mellynek őrizete most is öt ezer
Emberből áll, 's igen sok ágyúja, és ahoz
való készülete vagyon.“

Brüsszelből, Májusnak 7-dikén. —
„Még semmi bizonyos tudósításaink nin-
tsenek *Flandriából*. — *York* Hertzeg, a'
kormányozása alatt lévő egész Sereg-
osztálllyal oda sietett, és már egyesítette
is magát leg-nagyobb részént *Clerfayt*
Vezérünkkel. Talán ezen szempillantásban
meg is esett már a' verekedés. Tsászár ő
Felsége, *Cateaun* felül fekvő táborunkban
maradott.“

Más *Brüsszeli* Levelekből, mellyek
5-dik és 6-dik Májusban költek, ezeket
olvassuk: „*Gent* Városába jö F. Urunk,
hogy annál hathatósabban elközölhesse,
Flandriának a' pusztító Ellenségtől való
meg-izabadíttatását, mellyre annyival

nagyobb szükség vagyon: mivel újra tiz ezer Ember érkezett *Cambray*ból postán a' Frantziákhoz, a' kik e' szerént negyven ezeren, vagy talán nagyobb számmal is vagynak; *Pichegru* Generális által vezéreltetnek; és hogy nem örömet akarnának ki-mozdúlni *Flandriánkból*, onnan megtetzik: mert *Courtray* (*Cortryck*) Városunk körül bé kezdették magokat sánztolni. “

Négy Frantzia Fregátok, sok bosszúságot tettek az Anglusoknak, és Hollandusoknak azon a' szoros tengeren, melly vagyon Anglia és Fr. Ország között. Apr. 23-dikán tehát meg támadták azokat *Macbride* Ofztályabéli öt Anglus Fregátok, és kemény viadal után el-fogták hármát azoknak — *la Pomone*, *l' Engageante*. és *la Babet* nevezetűeket, mellyek közzül az első 44; a' másik 36; a' harmadik pedig 22 ágyús volt.

Livornóból, Májusnak 7-dikén. — „*Korszika* Szigetének *S. Fiorenzoi* Kikötő-helyéből, *S. Giorgio*, és *Romney* nevezetű, — az első 98, a' másik pedig 50 — *Anglus* hajók érkeztek ide tegnapi napon; későbben jött *Melagro* nevű, 32 ágyús Fregát: de se' ez, se' amazok nem hoztak semmi újj hírt magokkal.

A' *Florentziai* Udvari Újság közli az itt következő *Turini* levelet, melly költ Apr. 30-dikán. „*Minekutánna Ormea* és

Gareffio Városokat el-foglalta az Ellenség, 's által jött *Nova* hidunkon: nem tsak *Saorgio* Városát kéntelenítették által engedni nékie Seregeink, hanem a' körül belől fekvő hegyeket is, minémüek: *Raus*, *Bri-ga*, *Tenda*, minden Magazinomokkal együtt. — Az *Aostai* részen hosszas viadal után el vették a' Frantziák *S. Bernardot*; azután *Biellánál* vólt verekedés, mellyben ismét az ellenségnek szolgált a' szerentse; úgy hogy Seregeink mindenfelől hátrább vonúlván, *Bardo* Erősségünknel kaptak össze magokat

Pedemontziumból, Májusnak 8-dikán útasított Levelünk ezeket foglallya magában: „Úgy hallatik, hogy Ápril. 27-dikén *Saorgio* Vára előtt mintegy négy ezer Frantziák estenek-el; az egyesültt Seregből pedig 1500 an, kik között 36 *Szárdinai*, és *Belgiojoso'* Reg. béli 14 Ts. Kir. Tisztek vóltak. Látván a' Frantziák, hogy egyenesen meg nem vehetik *Saorgio* Várát, oldalról kerültek annak; melly szándékot hogy meg-értett *Colli* Generális: azonnal *Szent Amur* nevü *Pedemontziumi* Tisztet küldött *Saorgio* Vára' védelmezésére, a' kit meg bízott, hogy ha szüksége fogna lenni segítségre: maga vijéndi azt néki *Colli* Generális. — *Sz. Amur* nagy erejét hallván az ellene törekedő Frantziáságnak, ki-takarította Katonáit, és ágyúit *Saorgióból*, mellyet a' még azután 36 órákkal

érkezett Ellenség; minden akadály nélkül el-foglalt. — *Sz. Amur* felől azt mondják némellyek, hogy meg-szökött volna; mások pedig, hogy vason küldetett *Collé* Generális által *Turinba*. Most már *Collé* Generális, a' *Tendai* hegyeken áll, *Seregeivel*. “

Párisból, Májusnak 2-dikán. — „A' Közjóra ügyelő N. Gyűlési Deputátzió, halgat megént egy időtől fogva a' *Royalistákról*; de bizonyos az, hogy nintsenek még ezek oda egésszen, sőt mindég szaporodnak: mert jóllehet nagyok is az akadályok, mellyek gátolják a' *Vándéba* való menetelt; még is igen sokan találnak oda utat, a' mostani igazgatással meg nem elégedők közzül. Minthogy tapasztalták a' Királyt-kívánók, hogy a' magok jól esmértt földjökön legszerentsébben hartzolhatnak: ez okon, tsak óltalmazólag tartják magokat mostanában. — 150 ezerre tefzik azoknak számát némelly tudósítások. “

A' Frantzia Nemzet-Gyűlésének első Májusi Ülésében, minekutánna *Meninnek* meg-vételéről szóllott volna *Barrere*; így folytatta továbbá beszédjét: „Seregünk' derekától, nem olyan jók a' tudósítások. Ezen Ofztály háromszor kezdett viadalt, de leg-nagyobb erejét ide fordította az Ellenség. Ez okozta, és egynehány Tifz-telknek gazsága, hogy nem felelt-meg r eménységünknek a' dolog' ki-menetele; de

a' Fő Generális oda ment, és reménylyük, hogy ott is minden órán szerentséssebbek leszünk. — Ezen mérsékletti elő-adása után, azt végeztette *Barrere* a' Nemzet-Gyűlésével: hogy az Északi Sereg, ugyan tsak nem szűnt-meg érdemessé tenni magát a' Haza eránt.

Kosciusko Lengyel Fő Hadi-Vezér, következő summájú tudósítást intézett *Igotomiai* Táborából, Ápril. 25-dikén a' Lengyel Nemzethez, azon történetekről, mellyek Ápril. 17-dik és 18-dik napjain estenek *Varsó* Városában: — „Sietve közlöm a' Lengyel Nemzettel azon tudósítást, mellyet Generál-Lieutenant *Mokronovszky*, és Város-Prezidense *Zakrzevszky* Úr küldöttek *Varsóból* *Krakkóba*. — E' folyó hónapnak 17-dikén reggel öszvegyültek *Varsó'* Lakosai, és az ott lévő Lengyel Katonák, a' már magok között el-rendeltt helyre, és minden-felől neki estek az Ellenségnek. Midőn ez, hűllott a' lengyel fegyver által benn a' Városban: ugyan akkor kívülről is meg-támadtatott *Varsó*, egy Prusszus Sereg - osztály által, *Walke* Generális' kormányozása alatt; de ez, hasonlóképpen nagy veszteséggel nyomatott - vissza. Ezen viadal közben, melly tovább tartott, mind belől, mind kívül a' Városon, negyven óránál: Orosz Fő Vezér B. *Igelström*, jóllehet már az előtt alkuba kívánt vala erefszkedni, 's el is

fogadta a' mi fel-tételeinket — alkalmatosságot talált, két Generálisokkal, 's egynehány Tifztekkel együtt a' Prusszusokhoz való ki-szökésre. Ézer négy száz Embert fogtunk - el ezzel az alkalmatossággal az Ellenség közzül, 's még többet le-öltünk; nyertünk tőle húsz ágyúkat, és lövéshez való sok kézszületet. De fel-került nekünk ezen győzedelem mintegy öt száz Emberünkbe, résszerént Katonákba, résszerént Polgárokba. Vezérjeit *Varsói* fegyveres Népünknek, már meg-neveztük. Vóltak t. i. ezek: Gen. *Mokronovszky Stanislaus*, és a' Polgárok' Vezetője *Zakrzevsky Ignátz* Úr, a' Városnak néhai Prezidense, a' ki most újra emeltetett ezen méltóságra 's a' t.

Több rendbéli magános *Varsói* Leveleket olvastunk ismét, mellyekből a' fennforgó történetnek következendő nevezetes körülállásait közölhetjük még: „Ápril. 16-dik éjtszakáján, öt ágyúkat vontattak a' Lengyelek, nem az útszán, hanem Udvarokon keresztül, azon palotával általellenben lévő épületbe, a' mellyben lakott vala az Orosz Követ és Fő Vezér B. *Igelström*, 's a' melly hajdan néhai Nagy-Kantzellárius *Mlodziejovszkyé* vólt, a' kiről most is neveztetik. Ezen palota előtt 40 főből álló Orosz Katonaság vólt mindenkor őrizeten. Ápril. 17-dikén reggel, midőn éppen változni akartak a' Strásák, következőképpen 80 személlyek állottak mind-

özve fegyverben, a' Fő Vezér' palotája előtt: egyszerre elborították őket véletlenül, az említett öt ágyúkból reajok menydörgött kártások, 's kevés minuták alatt terítve vólt B. *Igelström*' háza - eleje véres testekkel. — Az el-esett Oroszok között említettnek: Pattantyús-Generális *Tischef*, és Oberster Hertzeg *Gagarin*; a' meg-sebesedtek között pedig *Milaszzevitsch*, *Suchtelen*, és *Bauer* Generálisok. Orosz Követség-Helytartója, és Tanátsossa *Asch*, és *Divof* Úrak, a' Fegyvertárba zárattak-bé. Maga B. *Igelström*, Népe'nek kevés maradványával, a' hátúlsó házakon bújkáltkeresztül, és végre a' Város-fala' lőtt tsorbáján kapott sikra. — Prusszus Követ *Buchholz* Úr, a' Saxoniai Választó-Hertzeg' palotájába vette magát a' dulakodás közben; de annakutánna vissza-tért a' maga házába. Ez, sok háborgatásnak vólt kitéve az első napokban; de már Ápril. 25-dikén egy tsomó Lengyel Lovasság által védelmeztetett. Ki-öntötte a' Nép maga havagját némelly más házak ellen is, minéműek: az *Ozartovsko*, *Zabelo*, *Brannicky*, *Radzinsky* Familiáknak, és a' *Lithvániai* Püspök' palotáik; nem-különben a' *Tepper* Ház, és a' Kaputzinusok' Klastroma. (*Tepper*, igen híres, és gazdag Pénzkereskedő vólt; de sokban meg-bukott.)

Varsóból, a' hosszú viaskodást követett napon, az az. Ápril. 19-dikén, mindjárt

írt az új Tanács *Koscziuskóhoz*, 's írásának ez az értelme: — „A' *Krakkói Vajdaság* Lakosainak betses példája által fel lévén buzdítatva, és mivel *Varsót* meg-szabadította az Ellenségtől az erős lelkű Nép, és bátor Katonaság: leg-első kötelességünknek tartjuk, bé-iktatni magunkat annak (a' *Férjfiúnak*) szövetségébe, a' ki minekutánna ismét helyre-állította a' Nemzeti Valóságot: fel-buzdította azt a' lelket, melly véle született egy szabad Néppel. Mai napon, nagy számmal gyülekezvén-összve a' *Város*' Lakosai: eggyező akarattal és közönségessen ki-kiáltották Nagy-Hatalmasságod' személyét a' Nemzeti fegyveres Erő' leg-főbb Vezérjének, 's ideig való Kormányozójává a' magunk erejének tettük a' vezérlésre elő-szóllított *Mokronovskit*; mindazáltal meg-eskettettük, hogy Nagy-Hatalmasságod' rendelésétől függjön, és a' leg-főbb Nemzeti Tanátsnak engedelmesséjén. Minekutánna jó lábra állítottatott ekképpen a' hadi erő, 's a' Nép' bizodalma is, *Zakrzewsky* Polgár-Társnak, *Város-Prezidenssége* való hivatása által megerősítettetett: hozzá állottunk mi a' szövetséghez, mint az ide kaptsoltt Kópia (eredeti írás' mássa) mutatja. Ideig való helytartó Tanátsá választattak következő személiek: *Zakrzewsky Ignátz*, Prezidens; *Mokronovsky Stanislaus*, Kommendáns; *Dzialinsky Xaverius*, *Szydlovsky Simon*,

Wybicki József, Aloy Illyés, Zajonczech Ignátz, Cierniewski András, Horain János, Rafalovicz Stanislaus, Mukarovicz Ferentz, Wulfers Mihály, Tykel Ferentz, Gottie Ferentz, és Kilinski János, kik is arra köteleztettenek előbb, hogy a' leg-főbb Tanátstól fognak függeni. Tudósítjuk N. Hatalmasságotat ezen intézetről, és elvárjuk további parantsolatjait. Mivel a' mi bátorságunk igen különösen függ N. Hatalmasságotnak segítségétől, melyet annyival is inkább óhajtunk, mivel közel van körülöttünk az Ellenség: ajánljuk magunkat óltalmába, és Tutorságába Nagy-Hatalmasságotnak, és siető választ várunk. Mi el nem múlatjuk [hafzonra fordítani az alatt az idő alatt, a' hadakozható Népek buzgóságát, hogy magunk' óltalmazására nézve olly lépéseket tehecsünk, a' mellyek óhajtott hozzánk közelítésekor N. Hatalmasságotnak, mind a' N. H. ságot, mind az egész Nemzet' tzellyának meg-felelhessenek. Adatott *Varsóban*, Ápril. 19-dikén 1794.

Zakrzewsky Ignátz Wyszogotta,

Varsó szabad Városának Prezidense. “

(A' Tanát's Tagjai között lévő *Dzialinski*, nagy indítója volt a' *Varsói* felzendülésnek. El-fogatott vala ez az Úr, *Ukrájniában* az Oroszoktól, és már vitetett is egy Orosz Tiszt által *Pétersburgba*; hanem tiz ezer aranyat ígért az Orosz Tiszt-

nek, hogy botsássa - el. El-fogadta az Orosz Tilzt e' gazdag ígéretet, 's szabad utat engedett *Dzialinski* Úrnak; de egy-fzersmind maga is úgy el-tünt a' jó summa pénzel, hogy azolta se tudatik, hová lett-el. — *Aloy*, Kalmár. Az Attya *Olasz*-Országból szakadt *Lengyel*-Országba; de már ő maga született *Lengyel*.)

Varsó szabad Városa' ideig való Hely-tartó Tanáttsának nevében, a' *Lengyelek*-hez is intézett közönségessen egy írást *Zakrzewski* Úr, a' mellyben hazafiúi áldozat-tételekre, és eggyességre inti Polgár-társait, hogy így az el-kezdett nagy munka fzeren-tsésen végre - hajtathassék. Ezen írásnak az a' foganatja lett, hogy sokan fogtak fegyvert a' fzfomszfédtségében is *Varsó* Városának, és eggyesítették magokat a' *Varsói* fegyveres Polgárokkal, úgy hogy ezeknek száma 30 ezerre nevededett vala már Ápr. 25-dikén.

A' már Orosz szolgálatban vóltt *Lengyel* Katonák is, feles számmal nevelik *Kosciusko*' erejét. — *Bukovinai* tudósítá-sokból olvassuk, hogy négy ezer *Lengyelek* nem látván más módot az Orosz katonás-kodásból való meg-szökésben, *Bukovinába* vették-bé magokat; de ott leg-kissebb kárt se tettek, hanem tsak által-mentek *Chehn* nevezetű *Lengyel* Tartománynak *Hrasno-slaw* vagy *Krasnislaw* Városához, a' hol taborozik *Grochowski* Generális egy *Lengyel*

Sereg-osztállyal. — Gallitziának *Lemberg* Kerületébéli *Tarnopol* Városából is azt írják, hogy oda hasonló járatú Lengyelek érkeztenek 1200-an; magokhoz vették a' Kerület' Kapitányát *Lindenfeld* Urat; a' mire szükségek vólt, betsülettel megadták mindennek az árrát, 's kevés ideig tartott múlások után mentek *Kosciusko*' Seregéhez, a' midőn *Lindenfeld* Urat egész tilzettel el-botsátották, olly magok' ki-nyilatkoztatása mellett, hogy a' mit ők ezen Úrral tselekedtenek, azt tsupán saját bátorságokért tselekedték. Alig hagyták el a' 1200 Lengyelek *Tarnopolt*: hát mindjárt ott termett egy csoport Kozákság, melly t. i. azért küldetett utánok, hogy térítettse vissza őket.

Több rendbéli tudósítások is erősítik már most azt, a' mit hiteles magános Levélből írtunk vala a' múltt postán, egy Orosz Sereg-osztálynak a' Lengyelek által lett körül-vétettetéséről; és *Varsó* Városának védelmezhető állapotba való tételéről. Az említett Orosz Sereg-osztálynak Vézere *Denisow*, bé van kerítve *Sandomir* (vagy *Sandomir*) Lengyel Városnál, a' melly *Krakkóhoz* 30 óránnyi járó földre fekszik, napkelet felé. Egyébképpen meg nem menekedhetik, hanemha *Kosciusko* kéntelenítettni fog nagy erőt fordítani a' Prusszusok ellen, kikről íratik is, hogy 42 gyalog Batalionokból, és 80 lovas Svadro-

nokból egyesített erővel szándékoztak indulni ezen folyó hónapnak 18 dikán a' Lengyelek ellen, magának a' *Prusszus* Királynak fő vezérlése alatt.

Minden fegyver-fogható *Krakkóiak* — 18 ezteendőstől fogva, 50 ezteendősig — a' Város körül készült sántzokba sereglettek Májusnak 4-dikén, 's ott vitézi gyakorlásokat tettek. Ezt tselekezik azolta ismét minden héten kétfzer.

Magyar Ország.

A' *Györi* Királyi Gimnásium, 307 forintokat 42 krajtzárokat tett-ölvve hadi segítségül; 's Udvari Tanácsos, és Referendárius *M. Lányi József* Úr által bé is nyújtotta már azokat, F. Királyunk' képét viselő Királyi Fő-Hertzeg Nádor-Ispányunknak, a' ki e' nemes adományt kegyelmesen fogadta.

Bajáról, Májusnak 12-dikén. — „Mai napon, dél-utáni három órákor kezdődött, 's egészen estvéli hét óráig tartott itten, és környékünkön olly jeges zápor-esső, hogy tyúk-tojásnyi nagyságú jég-darabok hullottanak. — Nem lehet reménységünk se szöllő-tökéinkhez, se gyümöls-termő fáinkhoz.“

Péterváradról, Májusnak 12-dikén. — „Ezen hónapnak első napján ezer mázsa teréhvél rakodott-meg egy hajó az itt lévő Fegyvertárból. Áll a' terhe, száz nagy ágyúból, a' mellyek Bétsbe vitetnek fel.

Más két hajók, mellyek hasonlóképpen Bétsbe rendeltettek, az *Újvidéki Quarreból* (négy - szegeletű sántzból) fognak meg-
rakodni mostanság, a' melly Karréban tar-
tatnak azok a' hadi - szállításhoz meg-
kívántató különbkülönbféle készületek,
mellyek a' Török - háborútól maradtak-
meg. “

Erdély Ország.

Kolosvárról, Májusnak 4-dikén. —

„Az el-múltt bőv esztendőket, nagy
tsuda, ha az idén szük nem váltja - fel:
mert még a' tavasz' bé - állásától fogva
(leg-alább erre felé) egyszer sem ázott-
meg jól a' föld, melly miatt a' vetések ki-
vesznek, a' fü pedig nem nőhet; követke-
zőképpen mind a' gabona, mind a' kóst
(télire való marha-eledel) meg-drágadik.“

J e l e n t é s.

Néhai Királyi Tanátsos *Siklói Andrásy
Zsigmond* Úr' halálával, a' Kir. Fiskusnak
maradott gulyabéli marhák, ezen folyó
1794-dik esztendőben, a' jövő Júniusnak
huszonötödik napján, kótya - vetye által
kezdődnek el-adattatni, *Débretzen Városa'*
szomszédságában fekvő *Balmaz-Újvárosnak*
Hodály nevezetű pusztyáján.

^{***} Erdélyben Küküllőváron, nagy szeren-
tsétlenséget okozott Özvegy Gr. *Bethlen*
Miklósné Kastélya' folyosójának véletlen
le-szakadása, mellyről bővebb Tudósítást
várunk.

Eggy árkus Tóldalékkal.

TÓLDALÉK.

A' Magyar Hírmondónak, Maj. 20-dik napján, 1794 ben költt árkusához.

Rövid Elmélkedés némelly régi Magyar Királyoknak ritka pénzeikről.

Első Ferdinánd Római Császár' és egyszersmind Magyar Királynak idejében, ezer ötszáz ötvenedik esztendőben Posonba öszve seréglett Országnek Fő Fő Rendei, a' többek között ezt a' végezést tették a' XII dik Decretumnak XLVIII-dik Czikkelyében: *Hogy ezen-túl a' Magyar Hazának mindennémű folyó Pénzeire a' Böldegságos Szűz Máriának Képe veretessék az Országnek hajdani bevett szokása szerént.* a) Ebből

B b b

-
- a) In Corpore Juris Hungarici Ferdinandi I-mi Decreto XII. Articulo XLVIII. — Probata est Ordinibus et Statibus Regni benigna Propositio Regiae Maiestatis, vt in cusione Numismatum, sive grossorum tum maiorum, quam minorum iuxta propositam picturam Suae Maiestatis, eam Ordines et Status Regni rationem habendam esse censeant, vt Maiestas Regia, antiqua Regni Ungariae Insignia mutari

következett osztán az, hogy Hazánkknak némelly Tudós Férjfiak illyeten kérdést tettek fel idővel a' meg fejtegetésre, hogy különös vizsgálódások után találnák ki meg határozásképpen bizonyoson, és világoson, hogy mikor, és mellyik hajdani Királyunk verette légyen leg először a' maga Pénzeire a' Bóldogságos Szűz Máriának a' Képét?

El hallgatván ama' nevezetlen Könyv-írónak minden Fundamentom nélkül való állatását, a' ki *Cerographia* nevű Könyvének második részében, minden tanúbizonyosság nélkül nem átallotta azt írni, hogy még már Sz. István Király kezdette volna Pénzeire a' Sz. Szűznek Képét veretni: a) Hazánkbeli három tudós Jésuiták találtattak kiválkeppen,

abolérique minime patiatur, sed ab altera parte omnis generis Numismatum five grossorum imaginem Beatæ Virginis Mariæ de veteri more Ungariæ ponere, in altera suam ipsius, hoc est Maiestatis — imaginem — excudi faciat. &c.

- a) Anonymus *Cerographiæ Hungariæ* Auctor Cap. II. Certum vulgo manifestumque est, apud omnes, D. Stephanum Regem Hungariæ primum, effigiem subinde Virginis, Filium Diuinum sinu gestantis cum Vexillis suis signisque militaribus, tum Nummis, Monetæque intulisse.

a' kik a' fel tett kérdésnek meg fejtegetésében elméjeket futtatták, nevezetesen *Timon Sámuel*, *Péterffi Károly*, és *Pálma Károly*; kik közzül az első annál többre nem mehetett, hanem hogy egy *Imago Hungariae novae* nevezetű könyvében egybe summálván minden vizsgálódását, tsak ezt tudta közönségesen mondani, hogy Magyar Országának eleitől fogva a' Kereszt, és a' Szüz Máriának a' Képe lett volna Czimere. a) A' második még amannál is alább száll, ő is futtában tsak azt írja, hogy *Első és Második Béla* Királyoknak Pénzeiken fel-találtatik már a' Bóldogságos Szüznek a' képe, jóllehet durva éktelen ki ábrázolással az akkori időknek bárdolatlan művölta szerént. b) Kik közzül az *Első Béla* t. i. 1060-tól fogva; 1063-kig; a' *Második* pedig 1131-től fogva, 1141-ural-

B b b z

a) Sam. Timon *Imago Hungariae Novae* Tyřnav. 1734. 8. Cap. I. pag. 4. Insigne Regni Hungariae primum fuit Crux et effigies Deiſ parae ſedentis in folio, et dextra Sceptrum, vel potius lilium tenentis.

b) Car. Péterffi *Sacra Concilia Eccleſiae Rom. Cathol. in Regno Hungar. Poſon.* 1741. in fol. Part. 1. pag. 34. not. 5. Monetis effigiem B. V. impreſſam iam dudum fuiſſe, probant Numi, vt vt rudes Belae I. et II.

kodott az Országban. Mind a' két tudós Férjfiu , a' mint halljuk , mond ugyan valamit , de Urát mondásának egyik sem adja , semmivel nyilván , a' mint illetet volna , éppen nem bizonyíthat. Mit ér pedig futólag valamit mondani , azonban állítását meg nem tudni bizonyítani ?

De már a' *Harmadik* Hazánkbeli tudós Jesuita *Pálma Károly* a' Magyar Országgi Czimerekről írott könyve' első Szakaszának nyóltzadik részében , ezt a' fel tett kérdést meg-újítván , sokkal nagyobb 's meg érdemlett készülettel igyekezett annak meg fejtésében munkás lenni. a) E' végre az egész Magyar Hazában szerte széjjel , imitt 's amott is található minden régi Magyar Pénzbéli Gyűjteményeket fel hánytt , 's felvetett , de egyenes szívvvel meg-vallja , hogy ő Negyedik Béla Királynál , a' ki 1235 től fogva , 1270-*kig* országglott , fellyebb menni tellyességgel nem tudott , hogy annak előtte élt Királyoknak pénzeiken a' Szüz Máriának képét fel találhatta volna. Sőt még ennél is többet mond *Pálma* ugyan ott azon írásá-

-
- a) Franc. Car. Palma Specimen Heraldicae Regni Hungariae Windobon. 1765. 4. Lib. 1. Cap. VIII. pag. 44. & seqq.

ban, hogy még Bélának utánna szintén Mátyás Királynak idejéig renddel élt Királyoknak pénzeiken sem vehette észre sohol semmi emlékezetét a' Sz. Szűz képének: Mátyás Király arany pénzein is pedig ritkábban, tsupán tsak egy némellyeken. Ugyan ezen állítás tettszik ki világosan *Millernek* különös gondossággal írott Munkájából is. a) Nékünk pedig vagyon kezünk között Mátyás Királynak e' féle Arany Pénzein kívül más egyéb Ezüst pénze is, mellynek egyik óld alatt a' Sz. Szűznek képe díszesíti, ez a' felülírás lévén körülötte: PATRONA VNGARIE, és úgy látszik hihetőképben, hogy ez a' tisztes *Inscriptio* leg-elsőször is a' Mátyás Király Pénzein tapasztaltatik előfordúlni.

Nagyobb megvilágosításnak okáért, egyfzersmind ez a' megnevezett emberünk, *Pálma Károly*, Negyedik Bélának azt a' Pénzét lerajzoltatva, és rézre ki mettszetve a' fellyebb említett Magyar Czímeres könyvében, *Heraldicájában* az ahoz hátúl ragasztott második

-
- a) Iac. Ferdin. de Miller, Prof. Statist. M. Varad. Adfertio, Effigiem B. Mariae Virginis primus e Regibus Hungariae, numis aureis probabilius Matthias de Gente Coruina impressit.

réztábláján, a' harmadik szám alatt meg lehetőséppen ki ábrázolva elő adta. Bélának ugyan ezen egy Petáknyi mi pénzünkhöz hasonló nagyságú Rézpénze, egykor is, máskor is, tizenöt-nél több fordult már meg a' mi kezünkön is, de többnyire holmi aprólékos változtatásokkal, de azonban mindnyájoknak az első oldalán két meg koronáztatott Személyek szemléltetnek, mindeniknek bal kezében egy egy keresztos golyóbis, jobb kezében pedig Királyi Pálcza vagon, a' jobb kéz felől való koronás személy körül ez az írás vagon: REX BELA a' bal kéz felől való körül pedig REX ?TS . Hogy pedig ezeken a' megkoronázott két személyeken a' körülöttök lévő felyül írás szerént Negyedik Béla Király, és annak vele együtt uralkodó Fija, az iffjabbik Király, az Ötödik István értetődjenek ellene, mondhatatlanul meg mutogatta *Schwartz Gottfried* tudós Hazánkfija, egy magános könyvében, a) A' tulsó oldalán pedig e' mi Pénzünknek a' Szüz Máriának a' képe vagon veretve, a' kinek jobb kezében Liliom formára három ágakra ki nyílt királyi Pálcza va-

a) Gottfriedus Schwartz Rei Numariae ? medio aevo Specimen, An. 1747. in 4.

gyon, a' bal kezével pedig homályo-
son ugyan, az akkori Pénz verőknek
bárdolatlan mesterségek miatt, de mind-
azonáltal nyilván látszik, hogy a' tsetse-
mő kiseded Jésust pólyába bé takarva tart-
ja az ölében, nem úgy mintlett ofztán a'
következendő időkben Mátyás Királytól
fogva, hogy a' gyermekded kis Jézus az
őSz.Anyjának Máriának hol jobb, hol bal
karján ülni szemléltetik, és ezen ki áb-
rázolása, a' pólában fekvő tsetsemő
kiseded Jézusnak, világosabban ki tet-
szik Bélának az e' féle egynémellyik
Pénzén, a' melly olly tökéletes épségben
meg maradt mind ez ideig, mintha a'
Kohból, *typariumból*, szintén éppen tsak
most került volna ki: a' Fejét pedig a'
Sz. Szűznek a' mi illeti, azt sok apró
Tsillagokból öszve font koszorú, *Nim-
bus Sanctitatis* fedezi bé, mind jobb,
mind bal füle mellett oldalról négysze-
gű egyenlő ágazatú Keresztetskék szem-
léltetnek. A' körülötte lévő írás mos-
tani Deák betűkkel ímez: SANCTA
MARIA.

Ezek szerént minthogy a' tudós Szer-
zetes Pálma Károly a' fel tett kérdésnek
meg fejtésében Negyedik Bélánál fel-
lyebb nem mehetett, lássuk mi azért
ez úttal szoros vizsgálódásunk után e'
tekintetben mennyivel mehettünk fel-
lyebb, hogy t. i. Negyedik Bélánál, és

Ötödik Istvánnál elébb élt Királyoknak a' Pénzeikre is a' Szüz Máriának képét veretettnek lenni meg mutathassuk.

Találtatik ugyan is a' Jerusálemi Második Andrásnak is mind nagyságára, mind egyebekre nézve hasonló Rézpénze ahoz, a' mellyet mindjárt oda fellyebb most le íránk vala, mintha szintén ugyan tsak nem azon eggy Pénz formából, *Stempelből*, került volna ki mind a' kettő.

Ez az András Király az időknek számlálása szerént 1205 től fogva, 1235-tig uralkodott vólt az Országban. Ezen Rézpénznek előlről az oldalán hasonlólú székében ülve lévő két személyek meg koronázott fővel lenni szemléltetnek, a' jobb kéz felől valónak mellette ez a' fellyül való írás vagyon: R. ∞ A. az az Rex Andreas. A' bal felől való mellett pedig R ∞ B. az az Rex Bela. E' Pénznek pedig hátulsó oldalán a Bóldogságos Szüz Máriának a' fellyebb megírt mód szerént vagyon fel üttette a' képe, ezzel a' körül írással, úgymint: SANCTA MARIA.

Ezt az András Királynak nagy ritkaságú régi Pénzét, Orvos Doctor Halai Professor, és Selmech Bányai Hazánkfija *Madqi Dávid* eggy *Neu erőfne-*

de Groschen Kabinét nevű Könyvének második Kötetje' második tóldatékjában a' 647-dik levélen rövideden le írta, és rézre szépen ki metlitzetve a' XXVI-dik Táblán a' 4-dik szám alatt világosságra hozta, a' mellyet azután 1772-dikben *Czirbesz András* Iglai Prédikátor a' *Wienerische Anzeigen* nevű Bétsi tudós Újságokban a' XIII-dik Szakaszban bővebb megvilágósítással elő adott, és nyilván megmutatta, hogy az R. és A. betűk alatt, Rex Andreas, Második András Királyt, és az R. és B. alatt Rex Bela, Negyedik Béla ifjabb Királyt, a' ki az Attyával Második Andrással együtt uralkodott, kellessék szükségesképpen érteni.

Midőn innét a' régibb időkre fellyebb által mennénk, találkoztunk ott Első Geyzának, és Sz. Lászlónak, két testvér Atyafiaknak egy ezüst olly nagyságú Denariussára, mint vala nem régiben a' mi úgy nevezett *Kis pénzünk*, és nálunk hatot adtanak egy garashan. Ennek a' Geyzának pedig az esztendőknék számlálása szerént 1074-diktől fogva, 1077-ig tartott uralkodása. Ez kisdéd királyi ezüst Pénznek ki ábrázolt képét meg lehet látni a' Magyar, és Erdély Országi Orvos Doktorok életeknék leírásában, a' negyedik Darabnak

482-dik lapján. a) az hol a' több régi Magyar Királyoknak számos le rajzolt Pénzeik között e' mi Denariusunknak képe is az I. betű alatt réz Táblára fel mettszelve elő adatik; mellynek első oldalán két meg koronáztatott Fők ábrázattal szemközt egymással által ellenbe helyeztetve, felyülről mintegy valamelly kerekded kárpittal befedeztetve szemléltetnek, és az említett Királyok Neveiknek tsak első betűivel G. és L. vagynak meg bélyegeztetve, az az *Geysa* és *László*. Találtatnak erre a' régi Pénzek között néhány példáink, hogy a' helynek szűk léte miatt a' Királyok Neveiknek tsak első betűi üttettek azoknak Pénzeikre, a' mint ezt látjuk Első Bélának, Második Andrásnak, Ersébetnek, Lajosnak, Máriának 's a' többeknek némelly Pénzeiken.

Hogy pedig a' G. betűn Geiza, az L. betűn pedig László értetődjék, valósággal meg-tetszik a' következőkből, ugyan is először, a' mint a' fellyebb említett Táblán az L. betűvel meg jegyeztetett koronás fő, az I alatt lévő

a) St. W. Succincta medicorum Hungariae, et Transilvaniae Biographia, ed. Wien, A. 1788. in 8. Tom. IV. pag. 482. Fig. I. et K.

Denariuson ábrázattal jobb kézről balra fordúlva lenni szemléltetik, szintén akképpen vagyon fordúlva ábrázattal a' K. betű alatt lévő Denariuson is az azon lévő meg koronáztatott hasonló Fő is, a' mellyet pedig már Sz. Lászlónak lenni ez a' körülírás tagadhatatlanul meg bizonyít; LADISLAVS REX. Másodszer, mind az I, mind a' K. betűk alatt lévő két Pénzeknek a' hátulsó oldalán tellyességgel semmiben egymástól nem különböző le rajzolt két Képek találhatnak, el annyira egyenlők, meg tetstik világoson, hogy mind kettő ugyan azon egy Pénzverő Melternek kezének a' munkája légyen, mind a' kettőn egy formájú Alfzonyi ábrázatok vagynak, mind a' kettő egyenlőképpen mind két kezeiket ki-terjesztve az Eg fele tartják, mind a' kettőnek fejét apró tsillagokból öszve fűzött koszorú, *Nimbus Sanctitatis*, ékesíti, annak bizonyos jeléül, hogy valamelly meg-bóldogúlt nevezetes Szentnek a' Képe légyen mind a' két Denariuson. Nem lévén sem egyik sem másik Pénzen semminémű felyül írásnak a' nyoma, az a' kérdés adja már itt elő magát, mitsoda Szentnek légyen tehát képe az, a' melly Geizának, és Lászlónak ezen két rendbéli Pénzeiknek hátulsó oldalaira vagyon üttetve?

A' leg hitelesebb gyanuság szerén nem másé, hanem a' Bóldogságos Szü.

Máriának a' képe az, annyival is inkább, hogy éles török látnak azon képeknek mind két felől való oldalai-ba fejeztetve lenni, a' szerént, a' mint Sz. Lukás Evangyéliomának második Ré-
szének 35-dik versében, a' vén Simeon szólla a' Jélus Anyjának Máriának: *Sőt a' Te Lelkedet is által hatja az éles tör, hogy meg jelentetnének sok szíveknek gondolati.* Ezek az éles török sokkal világosabban vagynak elő adattatva abban az eredeti, *originalis*, két Denariusokban, a' mellyeket *T. Keresztesi Jó'sef*, az Ér-mellyéki Tractusban Szalatsi Prédikátor tart a' maga Numophylaciumában, Pénzes gyűjteményjében.

Ezeken kívül *Fridwaldszki* egy Könyvében *) hoz elő ugyan Salamon Magyar Királynak valamely Pénzét, mellyet ő egyszer látott *Cornides Dánielnél*, hogy arra a' Szüz Máriának Képe lett volna üttetve, de ha igazságot akarunk szólni, minthogy éppen azon ott leírt ezüst Pénz kezünknel is meg vagy, rajta ingyen sem a' Sz. Szüznek, hanem magának Salamon Királynak a' képe vagy, mert a' fején nem a' Szentek:

*) Io. Fridwaldszki e Soc. I. in Regibus Vngariae Marianis. pag. 33. Vien. Anno 1775. in 4.

nek szokott kőszorúja, *Meniscus*, hanem királyi korona vagyon, mind Melye, mind Dereka vas Pánczéllal vagyon fel övedezve, körülötte pedig a' Királynak neve világos betűkkel ím így olvastatik: SALOMONI REX. Azért pedig hogy mind két kezét kiterjesztvén fel felé tartja, *Fridwaldszkinak* állatását azonnal helyben hagynunk nem lehet, mert Salamon Királynak kezünk alatt lévő más hasonló Pénzén is, a' mellynek Képét *Biographiáknak* harmadik Darabjában le rajzoltatva elő adtuk, a' jobb kezét kiterjesztve tartja ugyan, de a' bal kezében egyes keresztet Királyi Pálczát tart; és nyilván Salamon Király mind a' kettőt akkor verettethette, Istennék tartozó háladosságának meg bizonyítására, midőn *Henrik Császárr* ötöt a' Királyi Székbe újra visszont be ültette volna.

Minthogy azért olly ritkán fordul elő a' régi Magyar Királyoknak Pénzeiken a' Szűz Máriának Képe, és a' mint látánk, a' tizenötödik Századnak közel vége feléig igen keveset találhatunk, úgymint: Geizáét, Lászlóval együtt, különösen Sz. Lászlóét, Második Andrásét, Negyedik Béláét, és Mátyás Királyét, és e' féléket mind ez ideiglen nem többeket: újjolag Kérdésbe jöhet méltán, vallyon nem valamelly külö-

nös alkalmatosságokkal veretteké azoká Pénzek ? és mellyek lehetnek mind annyiszor azok az alkalmatosságok ?

A' mi az utólb le írt Geizának és Lászlónak Denariusit illeti, nyilván tudva lévő dolog az, minden Hazánkbeli, és külső országi Íróknál, hogy ezek a' két testvér Atyafiak Salamon Királlyal közölről való Atyokfijával az Országlás felett, melly-nagy fokszori vérontással vételkedtenek, és midőn újjolag 1074 *dikben* a' két egymás ellen törekedő Felek a' Váci erdő tályékán meg akarnának ütközni, László neki biztatja Geizát a' Bátyját holmi édes álombeli látásokkal, hogy Salamon Királyon bizonyosan győzedelmeskedni fognának, és Geizának fejére fog az Ország koronája szállani: ekkor az Öttsének Lászlónak beszedére fogadást téstzen Geiza az Isten előtt, hogy ha úgymond, olly szerentsés találna a' harcznak ki menetele lenni, tehát ő az Isten Anyjának a' Szűz Máriának tiszteletére azon a' helyen Templomot fogna építtetni. a) Ugylön a' jövendölés szerént szerentsésen a' győzödelem, Geiza a' rendes Király-

a) Ant. Bonfinius Rerum Hungaricarum Decad. II. Libr. III. edition: Belian, pag. 220. 241:

ságra Székes Fejérvárott felkoronáztatik; részben lévén László a' diadalomban, azért Geiza részessé tette az Öttsét a' Királyi méltóságban is, mert még életében a' Hertzeg Lászlónak is koronát tétetett a' fejébe: innen következett nyilván az, hogy a' mi Historicusink, olly fokot vetélkednek Sz. Lászlónak megkoronáztatásának elzendejéről: imé szemünkkel látjuk, hogy e' mi Denariusin kon mind Geiza, mind László megkoronáztatott fővel adattatnak elő együtt előnkbe. Az e' féle állapotokban azon időknek szokása szerént, az Első uralkodó Király, a' ki az Országnek két harmad részét igazgatta, Öreg Királynak, *Rex Seniorinak*, a' ki pedig tsak egy harmad részét bírta, Ifjú Királynak, *Rex Juniorinak* hívatatott volt.

Azért a' mint fellyebb látánk Bonfiniusnak tudósítása szerént, hogy mind Geiza, mind László a' véres ütközet előtt Istennek különös fogadást tettek volt mind ketten, fogadásokat már most bé tellyesíteni akarván, e' mi Denariusunkra is bozgoságoknak jelöl örök emlékezetnek okáért reá verették a' B. Szüz Máriának Isten előtt esedező Képét, mert ők olly hiszemben voltak, hogy annak esedezése által vettek Salamon Királyon diadalmot, és annak hathatós segedelme által jutottak el a' Királyságnak birtokára.

Geiza Király halála után midőn már László tsak egyedül maga uralkodnék az Országban, a' buzgóságnak tüze annyira felhevítette szívét egyfzeri fel tett fogadásának bé tellyesítésére, hogy ő is a' Szüz Máriának mindenkben ugyan azon hasonló formájú Képet egygy ezüst Denariusára a' Bátya példája szerént reá üttette, a' mint a' K. betű alatt meg lehet látni, a' fellyebb említett Biographiának tudva lévő Tábláján.

Lászluk másodszer azt az egygy Petáknyi nagyságú fellyebb leírt régi Rézpénzt is, mellynek égygyik oldalán a' Jerusálemi II dik Andrásnak, és Negyedik Bélának Képei meg koronázott Főkel, a' másik oldalán pedig a' Szüz Máriának Képe szemléltetnek, hogy mi tsoda alkalmatossággal verettethetett légyen? Tudva való dolog az, mindenféle Historicusok előtt, hogy ez az András mi Királyunk az Európai több uralkodó Fejedelmektől egyenlő meg egygyezésből az egész Keresztes Vitézlő Hadi seregnek Fő Tsillag Vezérjévé tétett, midőn a' *Sarracenus* Pogány Nemzetségtől, a' meg ígért Sz. Földet, *Pa-laestinát*, a' régi 'Sidó Országot, a' Keresztyénség vissza akarná venni, minek előtte Királyunk útnak indulna Jerusálem fele 1210-dik észtendőben Béla Fi-

ját meg-koronáztatta, hogy az idősb Királynak távol létében, az ifjú Béla Király igazgatná itthon az Országot: ímé ennek emlékezetére veretett e' mi Pénzünknek egyik oldalára együtt mind a' két Királynak a' Képe meg koronázott Fökkel; hogy a' Pénznek másik oldalán pedig a' Szüz Máriának Képe legyen, nyilván az okra nézve esett, hogy midőn minden fegyvert fogható Nép a' Királlyal együtt a' Sz. Földnek leendő meg vétele végett a' hadba el-ment volna, az itthon maradott írástudatlan együgyű Köznépek a' kezébe az *Olvasó, Rosarium B. V. Mariae*, adatott a' végre, hogy a' *Mi Atyánknak, Hiszek egy Istennek*, és az *Angyali Köszöntéseknek* sokszori elmondásával buzdíttatnék fel az áhítatos szüntelen való imádkozásra, hogy a' Szüz Máriának esedezésére nézve a' Felséges Isten a' Keresztyénséget az akkori fel tett szándékában böldegítaná, és így valahányszor a' Nép látná a' kezében fen forgó Pénznek oldalán a' Szüz Máriának Képét, mind annyiszor annál nagyobb buzgósággal való könyörgésekre serkentetnék az fel, azért is mintegy *Könyörgéses Könyvek* gyanánt szolgálhatna nékie.

Azonban még ez okon fellyül így is méltán gondolkodhatunk, hogy már

C c c

ezen időben, egész Európát a' *Waldenses* és *Albigenses* nevezetű Eretnekek dög-leletes tudományokkal, a' mint tartották, szintén csak nem el borították vólt, ide Magyar Országra is számozon el bé hatottanak, *Perrin* tudósítása fzerént. a) *Andrásnak* és *Bélának*, melly sok bajai vóltanak velek, *Timon* gyakran emlegeti, úgy hogy az *Officium Inquisitionis* is Hazánkba ellenek kényszerítette bé jöni. b) és itt az Eretnekeknek ki gyömlálásokra ügyelő Papi Törvényfzék állíttatnék fel, mivel ezek az ujji-to tudományú Emberek a' Római Sz. Széket fel akarták fenekestől fogva forgatni, annak tudományát, és rendtartásit meg vesztegetni, és *Máriának* segítségül való hívását is el törteni. Ezeknél még ártalmosabb Eretnekek az *Albigenses*eknek Nevek alatt lappangó *Manicheusok* is Thraciából és Bulgariából, a' körül belől való Tartományokba, ide hozzánk is bé tsaptanak, a'

a) Io. Paul. Perrin *Historia Waldensium et Albigensium* Part. II. Libr. II. Cap. XVII. pap. 71. edit. Londinen. 1711. in fol.

b) Sam. Timon *Epitome Chronologica Rer. Hungar. ad An. 1221. 1223. 1228. 1237. 1238. 1247. quae ex Annalibus Odor. Raynaldi mutuatus est Auctor.*

kikről *Raynaldus* sok helyen emlékezik. a) Ezek a' Keresztyén Vallást ostromlották, *Manessel* együtt a' Jesus igaz meg testesülését tagadták, és így a' B. Szüztől keveset, vagy is inkább mint egyéb több Szentektől semmit se tartottak, a' Keresztnak ellenségei vóltanak. Azért ezen Máriásos Pénzre való gyakori tekintéssel is kívánták, a' már nagyobbadán lábra kapott tudományjától az Albigenseseknek, és Manicheusoknak az együgyü Népet el idegeníteni, és az Anyaszentegyháznak akkori értelmeiben meg erősíteni. Annnyival is inkább hihető dolog ez, hogy a' mint a' fellyebb említett *Perrinus János* a' régi írásokból bizonyítja, már az akkori időkben élt emberek abban

C c c 2

-
- a) *Odoricus Raynaldus Baronii continuator*, *Annal. Eccles. Tom. XIII. edit. Colon. Agr. 1694. ad Annum 1223. num. 39. pag. 303.* *Larvatos hos Haereticos anti-Papam quoque Bartholomaeum Nomine confituisse sibi in finibus Hungariae, refert. Ad Annum 1225. Archiepiscopus Colocensis quam singularem navaverit operam in convertendo hoc hominum genere, ex Belae IV. Regis, et Honori III. Pontif. litteris ad eum datis recitat pag. 318. Nec A. Episcopum Strigoniensem, Robertum, cum suffraganeis, suo defuisse officio docet ad Ann. 1238. Num. 55. pag. 471.*

a' vélekedésben vóltanak , hogy tsak egyedül az Istennek ditső Anyja törölhet el mindenféle Eretnekségeket. u)

Látfuk már továbbá , a' mi harmadik Pénzünk is minémü alkalmatossággal verethetett légyen , a' mellynek egyik oldalán hasonlólú két meg koronáztatott! Fők , a' másikon pedig a' Szüz Mariának Képe láttatik veretve lenni. Itt Negyedik Béla az Atyjának, Második Andrásnak Pédáját követni akarván , ő is a' Fiját Ötödik Istvánt még halála előtt Historicusinknak egyenlő értelmek szerént jó idővel meg koronáztatta , ezért üttette tehát a' Pénzére együtt mind magának , mind a' Fijának Istvánnak Képét olly Királyoson : meg hagyta a' másik oldalán is az Atya Pénzének formája szerént a' Szüz Máriaának Képét szintén ollyatén forma okra nézve , a' mint leg közelebb oda fellyebb elő adánk vala : mert ugyan is két rendbeli hatalmas ellenségek ostromlották abban az időben az Országot , és az Anyaszentegyházat , egy felől nem tsak az Albigenfiek hatalmoztanak el

a) I. P. Perrin, the History of the old Waldenses und Albigenses, l. c. pag. 121. The glorious Mother of God, can alone destroy all Heresies.

az Országban, a' kiket lehetetlen vólt mindeneftől fogva még a' Római Pá-páknak is semmi úton és módon egé-fzen ki irtani, a) míg nem a' XVI-dik Századnak eleje táján meg ujjíttatott Vallásnak követőivel öszve ögyelednének; hanem még a' Manicheusok is itt sereglet-tenek még Hunyadi János Gubernátor-nak idejében is, a' ki azon kéri az ak-kori Miklós Pápát egy Levelében, hogy hathatósan intse meg a' Bosnia Fejedelmét, hogy többé a' Manicheu-sokkal ne czimboráskodjék, ezeket pe-dig onnét a' szomszéd tartományokból örökösen már üzze ki. b) Más felől pedig a' Pogány Tatárság nagy erőben

a) Aeneas Sylvius in Historia Europae, Helm-fadt 1699. in 4. Cap. XVI. pag. 257. De Provinciis Hungariae et Manichaeis hic de-gentibus: Labem hanc, inquit, Manichaeo-rum nulla sedis Apostolicae Decreta, nul-la Christianorum arma delere potuerunt.

b) Io. de Zredna Collect. Epistolar. Ioan. Hunyadi Gubernat. R. Hungariae Epist. LXXVIII. dat Temesvarino An. 1451. apud Schwandtn. Scriptor. Rer. Hung. Tom. II. pag. 104. Multa lectu digna de Manichaeis commentatus est praeter alios P. Bayle in Diction. Hist. Critic. artic. Manichéens, et Paulicinns, atque Tom. IV. edit. Basil. 1738. pag. 620. Second. Eclaircissement sur les Manichéens.

üldözte minden kímélés nélkül a' Keresztyén Magyarságot, rabságra el vitte 's hordotta, mézárította eggyaránt mind a' világi, mind a' Papi renden való Híveket, az Ekklesiákat, 's Klastromokat fel dúlták, prédálták, fel égették, 's el pusztították, alig volt Iróinknak hiteles tanubizonyságok szerént a' Hazánk az említett mind két tekintetkre nézve egyszer nagyobb szorongattásban. Illy ínségek között lévén az Ország az időknek akkori forgása szerént, hihető dolog, szükségesnek ítélték a' Királyok a' Sz. Szűznek Képét Pénzeikre veretni, el hitetödvén a' felöl, hogy midön azok a' Népnék kezeiken forognának, a *Könyörületességnek Anyjától*, a' kinek tiszteletére Templomokat 's Kápolnákat is építettek, várhatnák egyes 's bajos állapotjokban való könnyebbüléseket, és hogy Hitekben 's Vallásokban is gyámolíttatnának.

Minthogy már meg értettük, hogy olly ritkán fordul elő régi Királyainknak Pénzeiken a' Szűz Máriának Képe; Kérdésbe jöhet, ha vallyon azok egyszermind folyó Pénzek vóltanak é? vagy talám tsupán tsak emlékezetre verettenek? Minthogy sem Geizának, sem Lászlónak, sem Második Andrásnak le írt Máriásos Pénzét mind ez ideiglen egynél többet senki még nem

mutathatott ; azokról azért semmi bizonyost mondani nem tudunk. Bélának pedig Pénzéről a' képpen ítélnünk, hogy talám nem csak egyedül emlékeztető, *Numus mnemonicus, memorialis*, hanem egyfzersmind folyó Pénz is, *Currens Moneta* volt, ezen az okon, hogy a' mellyek kezeinken számosan meg fordúltanak, azok többnyire mind egymástól különböző formából, *typariumból*, jöttek ki holmi aprólékos a' féle változtatásokkal, mint a' mellyeket mi a' mostani réz krajczárjainkon elzöldöngként lenni tapasztalunk.

Ezek után negyedszer Mátyás Királynak némelly Aranyjain találhatjuk fel a' Szűz Máriának Képét, minek utánna t. i. *Beatrix* nevű második Feleségét Olasz Országból hozatta volna ki 1476 elzöldöngben, utánna seregenként jöttek a' fok rendbeli tanúlt Mester emberek, sőt a' fok Olasz buzgó Papok, és áhitatos Szerzetesek is egymás után; ezekkel egyet értvén ez a' bölts és tudós Fejedelmi Asszony *Beatrix*, arra vette idővel a' Férfjét, hogy 'ő is a' Böld. Szűz Mária Képét kezdené Pénzeire veretni, *Rogerus* nevű Neapoli Királyjoknak Példajok szerént, a' kik *Muratorius* tudósítása szerént, ugyan azon időben azont tselekelzik

vala. a) Úgy látszik, hogy Beatrixal lett egybe kelése előtt Mátyás talám még nehezen is tudott volna akképpen gondolkodni, mivelhogy a' Római Sz. Székkel gyakori egyenelenségben vólt, midőn t. i. vette volna észre, hogy az Országának ősi régi szabadságát, vagy a' Királyi Méltóságnak örökös jussát tsak leg kissebb tekintetben is meg sértetni gondolhatná. b) innét származtanak a' Királynak szájából azok a' kedvetlen, és mérges beszédek, mellyeket olvasunk némelly Leveleiben, a' mellyeket Révai Péter c) és a' Kassai Jésuiták világgosságra hoztanak. d)

a) Muratorius Antiquit. Médii aevi Tom. II. Differt. XXVII. pag. 635.

b) Tsak így tapogatunk a' sötétben, mert az ő előtte élt minden Királyoknak Példájok szerént Mátyás sem üttette még Pénzeire az esztendő számokát. Második Wladislaus kezdette osztán azt leg-elsőször tselekedni.

c) Petrus Révai Monarchia S. Coronae Hung. Centur. V. apud Schwandn. Tom. II. pag. 676 — 680.

d) Collection. Epistolarum Matthiae Regis Hungar. edit. Cassov. An. 1734. 8. Part. III. Epist. 40. 41. Part. IV. Epist. 27. 29. 31. 34. 33. 34.

Igy meg értvén ezeket, Hollós Mátyás Király előtt élt Királyaink mivel czímereztek tehát a' magok Pénzeiket? Ugy látszik nyilván, hogy e' tekintetben semmi bizonyos rend tartáshoz nem szabták magokat. Ez úgy tetszik ki mind azoknak az Íróknak Könyveikből, a' kik e' mi időnkig a' Magyar Pénzekről valamit írtanak, a) azt bizonyítja többek között az ide való öreg tudós Patikarius *Kazzay Sámuelnek Numophylaciuma* is, a' kinek jeles Gyűjteményes Kamarájában a' régi Magyar Királyoknak közel háromszáz darab réz, ezüst, és arany Pénzei találtak, mellyek közzül mi is Biographiánknak harmadik és negyedik Kötetjében ötvennél többnek adánk valaki nem régenben a' le rajzoltt Képeit, és egyfersmind meg mutogattuk, hogy régi Királyaink vert Pénzeiknek czímerezésében magok szabad intézések szerént tselekedtenek, egyik egyet, a' másik mást vágatott a' Pénzére, egyik t. i. vagy *eggyes*, vagy *duplás Keresztet*, a' *Jésus Kristust cum nimbo Trinitatis*, meg *koronázott*

a) Illyenek azok: Mellén, Lochner, Köleséri, Schmeizel, Madai, Schwartz, Ioachim, Koeler, Burghardt, Palma, Czirbelsz, Bél, Cornides 's a' t.

Husvéti Bárányt, a' másik szárnyas Angyalt, vagy Arkangyalt; a' többek hol Sárkányt, Orofzlányt, Kígyót, Crocodilust, Basiliscust, vagy Sphinxet, hol Szarvast, Lovat, Szamarat, Nyestet, Nyúlat, hol Galambot, Sast, Hollót, Struczmadarat, vagy Darvakat, hol Hóldat, Napot, Tsillagokat, Tornyokat, bokrosan ki nyílt Liliomot, 's a' t. a' közelebb való időkben pedig Keresztelő Jánost, Sz. Lászlót, a' négy folyóvizeket magánoson, és több e' féleket üttettek czímerül Pénzeikre.

Jóllehet reszkető kezeim az írásban már el lankadtanak, mindazonáltal azt még is itt végezetre hozzá adom, mi szolgáltatott arra is alkalmatosságot, hogy Első Ferdinándjő Királyunk idejében íratott az bé először az Ország Törvényei közzé, hogy a' Boldogságos Szüz Máriának Képe a' Magyar Pénzekre veretteinék?

A' Mohátsi siralmos veszedelemnek utánna nem sok időre az Országban nem tsak alacsonyabb forsú Lakossai, hanem egyszersmind Nagyjai is az akkori idő tájban meg újított Vallásnak tudományát, és rend tartásit annyira meg kedvellették, hogy azok önként minden ösztönözés nélkül annak bé vételére lassanként által mentenek, elannyira, hogy az egész Országban alig maradt

két vagy három nevezetes Familia, a' mely azt nem tselekedte volna, egyaránt minden vallásbeli Historicusinknak meg eggyező tanubizonyságok szerént. a) A' melly Ország Nagyjainak az Abnek reade szerént öszve szedett Laifromát a' Magyar, és Erdély Orzági Orvos Doctorok Életeknek le írásában meg lehet látni. b)

Tudván ezt a' jószágos és jószágtalan sok Egyházi Személyek, nevezetesen a' Római Szent Széknek amaz Öszlop embe-
rei, az úgy nevezett Jélus Társaságabeli Szerzetesek, a' kik már azon időben minden Országokra elszéledtenek, és el híre-
fedtenek, c) együtt egyet értvén arra

- a) Adamus Contzen Politicor. Libr. IX. Cap. X. Martin. Sz. Iványi Dissert. Paralipom. pag. 127. I. Ferd. Behamb. Notic. Hungar. Part. II. pag. 177. Stéph. Szántó in MSto. non sine cordolio commemorant.
- b) Succincta Medicor. Hungar. et Transilv. Biographia Tom. IV. a pag. 310. ad 346.
- c) Timon ugyan azt írja Magyar Ország Historiájának 179-dik lapján, hogy Oláh Miklós az Esztergomi Érsek mutatott leg-először 1559-ben állandó lakozásra való helyet a' Jésuitáknak Nagy Szombathban: de már az előtt régen Bétsben a' Császári és Királyi Udvarnál nagy kedvességet találtak, úgy hogy Első Ferdinánd¹

vitték a' dolgot, hogy a' fent említett Törvény az Országnak Könyvébe bé írattnék, úgy gondolkodván, hogy az által is mintegy hathatós külső eszköz által a' Római Anyaszentegyháznak kebelébe az onnét nem régiben ki költ Hívek annál fogva könnyebben vissza vezéreltethetnének; holott a' Protestáns Atyafiak a' Bóldogságos Szüz Máriának, az Idvezítő Úr Jésus Kristus Anyjának mindenkoron igaz tisztelői voltak, és annak Képét mindenkoron illendő nagy betsben tartották, sőt mostan is ugyan azont tselekeznek mindnyájan.

Erre pedig közelebbről világos Példáink lehetnek az Erdély Országában uralkodott Fejedelmek, a' kik Zapolya Jánostól fogva az utolsóig többnyire Re-

különös Privilegiumot is nyertenek a' magok fáradozatlan munkás hivataljoknak mindenütt való követésére; erről a' Királyunknak nagy kegyelmességéről ők magok dicsőkedve emlékeznek illy itulus alatt ki adott tulajdon Könyvekben: *Conspectus Historiae Universitatis Viennensis ex Actis, veteribusque Documentis deductae* Vien. 1725. 8. Azután is ott körül 's belől, melly nagy emlékezetre méltó dolgokat vittenek végbe, renddel elő beszállik, mellyeknek rövid summáját Biographiáknak negyedik Kötetjében mi is onnét ki-írtuk.

formatusok vóltanak, a' nevezetesebbek, úgymint: amaz állhatatlan *iffjabb Zapolya János, Botskai István, Báthori Gábor, Bethlen Gábor, Catharina Brandenburgica, Első Rákóczi György, Második Rákóczi György.* ezek mégis mindazonáltal a' B. Szűz Máriának a' Képét önként a' magok Pénzeikre reá üttették. a) Ámbár ők nem vóltanak légyen is kötelesek a' Magyar Országai Törvények szerént a' magok dolgaikat intézni; holott azonban némelly Magyar Királyok, és Catholicus Erdélyi Fejedelmek ezent tselekedni el múltatták vólt. b) Az is

a) Vid. Sam. Koleséri *Auraria Romano-Dacica*. Cibin. An. 1719. in 8. et Martin. Schmeizels *Erläuterung Gold und Silbren Münzen von Siebenbürgen* Halae Magd. 1748. 4. c. Figg. Item Godofr. Schwartz *Recensio critica Schmeizeliani de Numis Transilvanicis Commentarii*. Rintellii an. 1764. in 4.

b) El múltatta azt tselekedni, hogy egy szóval említsem amaz Ország háborító Rákóczi Ferentz is, a' ki nek számkai vettetése után minden Pénzei deválvaltattván, csak azok folyhattanak továbbra is, a' melyek a' Szűz Máriának kised Képetskéjével azután meg bélyegeztettenek, a' mint kezünk alatt levő akképpen megbélyegezett nagyobb formában való Ezüst és Réz Pénzei mutatják.

pedig a' ki ezeket írja , *Epiphanius* régi Szent Atyával, a) és *Natalis Alexander* Predikátorok rendbeli Catholicus Theologussal b) egy értelemben lévén, a' Bóldogságos Szüz Máriának, az Isten Anyjának egy igazán való Tisztelője. Debreczenben 14-dik Jan. 1794. *W. I. O. Dr.*

a) *S. Epiphanius Oper. Tom. I. adversus Haereses Libr. III. Tom. II. pag. 1064. edit. Colon. 1682. in fol. Honoretur sane Maria, Pater vero, Filius, et Spiritus Sanctus adorentur: Mariam adorare nemo velit, non enim Mulieri, ne Viro quidem, sed vni Deo Mysterium illud, cultusque tribuitur: adeo vt nec Angeli ipsi tanto honori pares esse videantur. Et infra: Maria in honore sit, Dominus adoretur.*

b) *Natalis Alexander Oper. Vol. IV. Hist. Ecclesiast. Saecul. IV. Cap III. artic. XXI. pag. 71. edit. Paris An. 1730. fol. Novellas adinventiones, si quae Pietatem Christianam adulterant potius, quam promoueant, S. Epiphanius, aliique Patres, non probassent: nec approbat Ecclesia: quae apocryphas deuotiones eodem spiritu reiicit, quo S. Epiphanius sanctissimam illam statuit Christianae pietatis regulam: Maria honoretur, Dominus adoretur.*